

Nr 1 2008

Bosse Andersson dricker kaffe på fat. Foto: Åke Westman

Innehåll:

Ordföranden har ordet	sid 3
Aktiviteter	sid 4
Verksamhetsberättelse, verksamhetsplan	sid 5-7
Luciafest, något att berätta?	sid 8
Adventskaffe, bildgåtan	sid 9
Bildarkivet ökar, litet Söderölexikon	sid 10
Tack Sven!, annons ur gammal Söderöposten	sid 11
Anders en - hörna	sid 12-13
Dricka kaffe på fat	sid 14
Slutet för älgarna forts.	sid 15
Söderöns Hembygdsförening	sid 16

Ur Bondepraktikan:

"Om februari är mild, kan man vänta många frostnätter, när våren kommer."

Vill du bli medlem i hembygdsföreningen?

Har du glömt att betala medlemsavgiften?

Då sätter du in 100:- på pg 15 28 61-1

Skriv alltid namn och adress och gärna e- postadressen på inbetalningskortet när årsavgiften betalas in.

Söderöpostens redaktion består f.n. av:
 Hans Tibell, Viveka och Åke Westman
 För innehållet i artiklarna svarar respektive författare
 Ansvarig utgivare är Hans Tibell

Har ni material (text eller bilder eller både och), mejla dem till westsson@comhem.se
 Layout Åke Westman. Tryckt av Östhammars Kommun.

Ordföranden har ordet!

Kära medlemmar, jag har en bekännelse att göra!

Man kanske inte ska säga detta, men sanningen är alltid bäst i det långa loppet:

Jag gillar vardagar!

Nu är det sagt. Visst är det trevligt med julgranar och fester och mycket sällskap och glada människor och ljus och mat och presenter - men det går inte upp mot en kall och mörk och blöt vardagsmorgon.

Äntligen kan tidningen och posten börja komma regelbundet, e-mailed har fått nytt liv, almanackan har krupit fram ur idet.

Äntligen står man där i gryningsmörkret och väntar på buss 811, befriad från lussebullar och Samarin, äntligen börjar det riktiga, det vanliga livet återvända.

Och bäst av allt - våraktiviteterna i Hembygdsföreningen och Bygdegårdsföreningen sätter i gång igen. Och vi har en hel del godsaker att se fram mot!

Ingen av oss är väl särskilt förtjust i telefonförsäljare.

Men det finns en metod som brukar fungera. Det är att man alltid svarar detsamma, oavsett vem som ringer eller vad dom vill sälja.

Om man raskt svarar: ”Nej - jag eldar med ved” oavsett vad dom vill, så brukar dom bli tysta i flera sekunder. Då passar man på att säga ”tack för samtalet”, ”hej och tack” eller något liknande, och lägga på.

Det är extra roligt om dom vill sälja kalsonger eller uppslagsverk, för då blir dom helt konsternerade och deras inlärda svada kommer av sig. Prova nästa gång! Detta tips är gratis för medlemmar, icke medlemmar får det gratis när dom kommer med i hembygdsföreningen.

Vi ses på aktiviteterna i vår och sommar!

Hälsningar
Hans Tibell

**Söderöns
Hembygdsförening**

ÅRSMÖTE

Söndagen den 30 mars kl. 18.00

I Söderögården, Långalma

Sedvanliga årsmötesförhandlingar

Förtäring

Välkomna!

Styrelsen

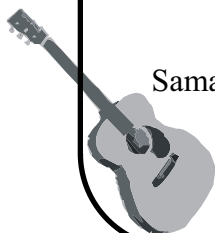
**Vårt behov av Visor och folktro
Söderögården 17 april Kl. 18.00**

Författaren och folklivsforskaren Ebbe Schön underhåller tillsammans med trubaduren Dan Hagelberg. Se vidare annons i Annonssbladet.

Entré 80:- Kaffeservering.

Samarr. med Söderögårdens Bygdegårdsförening.

Välkomna!

VERKSAMHETSBERÄTTELSE

Styrelsen för Söderöns Hembygdsförening får härmed avge verksamhetsberättelse för år 2007.

Styrelse:

Ordförande: Hans Tibell

Vice ordförande: Viveka Westman

Sekreterare: Karin Hörner Andersson

Kassör: Christer Mattsson

Agnetha Eriksson,

Ulla-Britt Jansson

Gerd Åbrandt.

Suppleanter: Margit Bergström, Anna-Britt Matsson, Elsy Österberg, Conny Wahlgren, Margit Gustavsson, Maja Ejdersund och Hans Gustafsson.

Styrelsen har genomfört nio möten under verksamhetsåret.

Revisorer: Margareta Mattsson och Lage Löwén

Revisorsuppleant: Mats Jorlin

Valberedning: Arne Westerberg, Mats Frylmark och Patrik Westerberg

Medlemsantal

Antalet medlemmar uppgick vid årets slut till 174 betalande.

Årsmöte

Hölls den 23 mars i Söderögården.

Efter sedvanliga årsmötesförhandlingar visades vårt bildspel med inscannade bilder från Söderön.

Föreningen har under året inbjudit till sex olika aktiviteter:

Årets **gökotta** den 27 maj samlade ett fyrtiotal deltagare. Gunnar Emanuelsson var även denna gång guide och vi spanade på fåglar i Yttersby.

forts. nästa sida

Tillsammans med Söderögårdens Bygdegårdsförening anordnade föreningen **nationaldagsfirande** den 6 juni i Söderögården.

Ca 100 personer lyssnade på musik av Al Fine, högtidstal av Robert Lugn och drack kaffe med bl.a. bondtårta.

Den 11 augusti stod **Björnäs** som värd för årets **byvandring**.

Samling skedde vid Färdgårde, där deltagarna visades runt i Arbetslag Norra Roslagens lokal. Peter Rudolfsson berättade. Uno Jansson tog sedan över berättandet och vi gick ner till sjön och följde den till Sjödal och Hummeldal.

Och kom så småningom tillbaka till Färdgårde.

Den 23 september anordnade föreningen en **svamputflykt** i Långalma.

Vivi Lindberg från Östhammar var guide. En aktivitet som vi hoppas kunna återkomma med till hösten.

Den 17 oktober hade vi hoppats kunna välkomna **Ebbe Schön** till Söderön. Tyvärr fick det hela ställas in p.g.a. sjukdom.

Vi hade i alla fall en trevlig kväll med prat och kaffedrickning tillsammans med dem som inte nåtts av återbudet.

Luciafirande ordnades den 14 december tillsammans med Bygdegårdsföreningen i Söderögården.

Luciatåget leddes av Elenor Gustafsson och Lage Löwén var utropare vid paketauktionen.

Förutom dessa egna aktiviteter deltog vi på **Söderödagen** med en utställning av gamla tapetmönster. Och sedvanlig gissningstävlan.

Medlemsbladet **Söderöposten** har utkommit med fyra nummer. Tidningskommittén har bestått av Hans Tibell, Åke Westman och Viveka Westman.

Samarbete med andra föreningar m.m.

Nära samarbete med Söderögårdens Bygdegårdsförening

Representation i Söderöns Utvecklingsgrupp, SUG

Kontakter med Raggarö och Tvärnö Hembygdsföreningar

Ombud till Bygdegårdsföreningens årsmöte: Ulla-Britt Jansson

Söderöns Hembygdsförening är ansluten till och försäkrad genom **Sveriges Hembygdsförbund**

Ombud till Upplands Fornminnes- och Hembygdsförbund:

Ulla-Britt Jansson och Viveka Westman.

Viveka Westman deltog på årsmötet, som gick i Linnés anda.

Ekonomisk Rapport

Det ekonomiska läget för föreningen är gott. Under året har medlemsantalet ökat med ca 50 personer. Anledningen verkar vara den kampanj vi gjorde med Söderöposten i början av sommaren. Succé. Kostnaderna ökade också under året till följd av tidningskampanjen (tryckkostnad), en gåva till bygdegårdsföreningen (karta, inramad) o annons för det tyvärr inställda evenemanget med Ebbe Schöön.

Kassör Christer Mattsson

Verksamhetsplan 2008

Trädgårdsdax, avverkat

Årsmöte 30 mars

Vis- och berättarkväll med Ebbe Schön och Dan Hagelberg 17 april

Gökotta i maj

Nationaldagsfirande 6 juni

Föreningen deltar på **Söderödagen** med utställning m.m.

Byvandring på Fälön, förmodligen i augusti

Svamputflykt i september

Någon ännu ej bestämd **aktivitet** i okt.- nov.

Luciafest i december

Luciafest

Hembygdsföreningen och bygdegårdsföreningen ordnade även i år luciafirande tillsammans i Söderögården.

Fredag den 14 december fylldes bygdegården av förväntansfulla gäster som fick njuta av ett stämningfullt framträdande av lucian Maja Ahlund och hennes tärnor och stjärngossar under ledning av Elenor Gustafsson.

Luciatåget

Foto: Gerd Åbrandt

Efter det serverades kaffe och lussebullar, och publiken underhölls av de spelande tomtarna Sven Oleskär, Lennart Westerlund och Ola Wallin och deras julrepertoar.

När kaffet var urdrucket drog Lage Löven igång årets paketauktion. Det var både barnpaket och vuxenpaket som ropades ut och Patrik Westerberg fick ligga i för att hinna leverera paketen i samma takt som Lage och publiken hojtade.

De spelande tomtarna

Foto: Gerd Åbrandt

Spännande och kul för både stora och små, en del öppnade direkt och andra valde att spara till jul.

Luciafesten har blivit en fin tradition när vi samlas i vintermörkret och firar Lucia tillsammans.

Gerd Åbrandt

Något att berätta?

Har du något intressant eller spännande att berätta? Skriv gärna en liten historia som vi kan lägga in i Söderöposten. Eller kanske du har tips om något spännande ämne? Hör av dig till någon i styrelsen. Vill du inte skriva själv så kan vi vara din "spökskrivare".

Välkommen med tips och bidrag!

Adventskaffe

Det har nu blivit en tradition att fira den andra advent med eftermiddagskaffe i Nolsterby kapell.

Det var Conny Wahlgrens idé från början att man skulle ha en samling inför julen i kapellet.

I år stod hembygdsföreningen för kaffeserveringen och det var ett fyrtiotal personer som hade samlats för litet avkoppling mitt i julbrådskan.

Virpi Pakkanen Wiberg höll en kort andakt om paketets olika betydelser i samband med julen.

Teaterkompisarna från Östhammar, under ledning av Monica Lemoine sjöng och spelade teater. Och slutligen spelade Elisabeth Frödin några låtar på nyckelharpa.

Blommor delades ut till dem som hade hjälpt till med kapellets skötsel under året och som ser till att kapellet finns kvar i byn både som andaktsrum och som samlingslokal för andra tillfällen.

Viveka Westman

Teaterkompisarna

Foto: Åke Westman

Elisabeth Frödin

Foto: Åke Westman

Bildgåtan!

Vi fick inte in något rätt svar, men bilden är från Tuppagren efter muddringen. Här syns till vänster gamla kanalen och till höger den nya sträckningen som går närmare Tögen. Om någon är intresserad finns det bra information om muddringen på Internet.

Åke Westman

Bildarkivet ökar

Som vi berättade i förra numret av Söderposten hade vi bett att få vara med på någon av Seniorträffarna i Söderögården. Vi ville att de som kom på träffen skulle ta med sig fotografier, som vi kunde scanna av och använda till föreningens bildarkiv.

Vi vill i första hand få in fotografier som är tagna på Söderön i samband med jordbruksarbete, fiske eller andra vardagsbilder. Eller som i alla fall har anknytning till Söderön.

Den 10 feb. var vi på plats med scanner och dator när seniorerna träffades för att äta våfflor och dricka kaffe.

Vi scannade av ett 25-tal bilder, som vi nu ska utöka vårt bildspel med. Vi hade med våra tidigare bilder och det var många som samlades kring datorskärmen för att se vad vi hade samlat in.

Eftersom det är litet svårt för många att se samtidigt på en dataskärm, föddes idén om att kunna visa bilderna på en större skärm.

Leif Höstedt, Elisabeth Frödin, Harald Eriksson och Maggan Mattsson tittar på bildspelet Foto: Viveka Westman

Rut Hellman och Maj-Britt Renstål diskuterar scanning med Åke Westman Foto: Viveka Westman

Vi får se vad det blir. Det vore roligt att kunna visa bilderna i samband med föreningens möten och på Söderödagen.

Viveka Westman

Litet Söderölexikon

Dörna

Tjeva

Stälna tell

Dåna (åska dörnar)

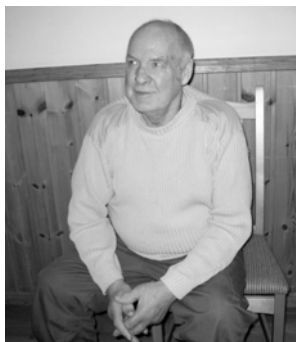
Reda ut ex. trassligt garn

Stelna till

Har du några bra ord att dela med dig, kontakta oss!

Tack Sven!

Av Sven Eriksson i Tuskö har föreningen fått en hel del tidningsurklipp som handlar om Söderön.

Sven Eriksson
Foto: Viveka Westman

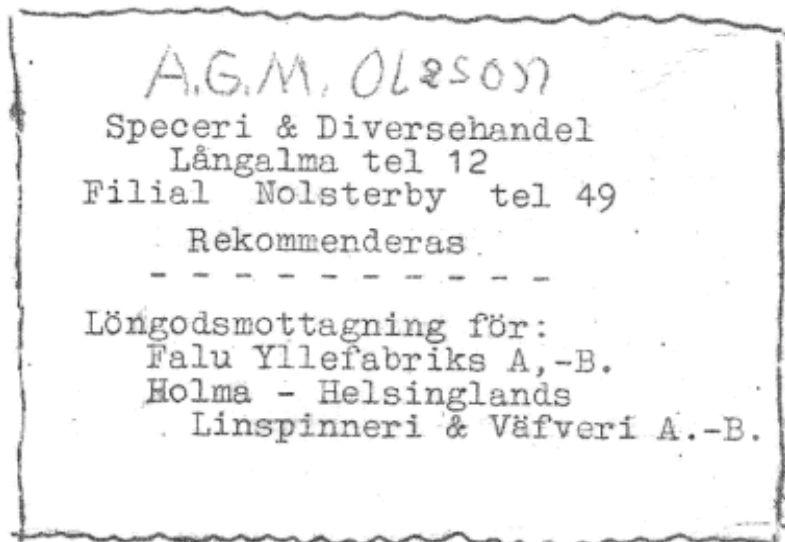
Det var hans mamma Sally som klippte ur och sparade. Och vi är glada att få ta hand om det här materialet.

Just nu har Margit Gustavsson i Hummeldal det för att sortera och vi har tänkt att publicera något av det här i Söderöposten då och då.

Sven och hans bror Charles var med på Seniorträffen och vi vill på det här sättet tacka för att vi fått ta del av det urklippen.

Föreningen har svårt att ta emot skrymmande material, eftersom vi inte har några egna lokaler, men detta tog vi gärna emot.

Viveka Westman

Ovanstående annons var införd i SÖDERÖPOSTEN februari 1952.

När enen börjar ryka är abborrleken slut, jag skär mig spö och klyka och kastar kroken ut.

Och spöet utav eneträ det rycker i min hand,
ty kärlek suger folk och få, i vatten som på land.

(Erik Axel Karlfeldt:
Visa i enskogen, 1901)

Beskrivning: Ständigt grön, starkt förgrenad buske, mer sällan ett träd, 50 cm-14 m hög. Stammarna är upprätta (på fjällen krypande) med rödbrun bark, vitgul splintved och röd till brun kärnved. Både ved och rötter är sega och hållbara.

De vassa barren, 1-2 cm långa, sitter tre och tre, vart och ett med två vita band på översidan medan undersidan är enfärgat mörkgrön.

Blommor av olika kön kommer på olika buskar (maj-juni):

*Gula hanblommor.

*Gulgröna honblommor, som andra året utvecklas till köttiga gröna bärkottar (enbär) och tredje året blåsvarta med tre mogna frön.

Blommor och bär i alla stadier finns på en och samma buske – därav ut-

Anders en - hörna

Enen, *Juniperus communis*

trycket sedan 1100-talet:
”När alla enbär mogna bli alla flickor gifta och trogna”.

Tretal:

Enen har många tretal: Bären har tre frön, tre fruktblad ger bär med tre frön, kikbären omges av tre små och tre stora barr, bärkotten har tre skal.

Där dessa växer ihop bildas ett Y som tolkades som Tors hammare och

senare som Kristi kors. Därför hanterades också enen med många tretal: Till salvor och medikamenter tog man tre kvistar tredje veckodagen, mot tandvärk tog man tre bär i munnen, enbärdrickat skulle jäsa tre dagar.

Sätta klåda på en ovän

Den allestädes växande enen satte fantasin i rörelse och avsatte otaliga sägner och historier. Här en ur högen, där inga detaljer från forna tiders bruk fattas.

forts nästa sida

Ville man sätta klåda på en ovän skulle man samla ihop lagom mängd enebarr till ett skott. Insamlingen skulle ske en torsdagskväll när månen var i tilltagande.

Enen skulle växa i en norrsluttnig. När så enebarret hade blivit så torrt det kunde bli, skulle det blandas med hundister till en smet. Tillsammans med krut som legat i en myrstack skulle en vis man sedan ladda ett skott i mynningsladdaren.

Skottet avfyrades i riktning mot ovännens bostad, samtidigt som man uttalade hans namn. Klådan sades sitta i till dess nymåne inträffade.

Livsträd, lyckoträd, värkträd.

I den gamla Eddan beskrivs livsträdet som ständigt grönt och barrigt varför en del forskare tolkat trädet som en, inte ask.

Många lyckoträd längs vägarna var enar. Stötte man på ett sådant gällde det att hälsa med respekt. Att hugga ner dem var det naturligtvis inte tal om.

Också många av de gamla värkträden var enar. Till dessa gick man och tog en sticka, berörde det värkande stället och stack sedan tillbaka stickan i trädet igen- ”satte bort” det onda.

Och att trötta vandrare återfår sina krafter om de sätter sig vid en enbuske kan väl den rationelle tro.

Enbärdricka

Avslutningsvis några recept som bör vara mycket trevligare än blandningen som vi gör för att sätta klåda på någon.

Två av de många otaliga förslag på enbärdricka som erbjuds, först det enkla:

5 Liter Vatten

1 Kilo Socker

2 Msk Sockerkulör (apoteksvara)

5 Droppar Enbärsolja (apoteksvara)

1/2 Hg Jäst

Låt stå över natten och silas.

Hälls på flaskor.

Det lite mer omständiga kommer i nästa nummer och vi fortsätter därefter med enens Eteriska oljor: En naturlig väg till ökad harmoni och välbefinnande.

Anders W.

Dricka kaffe på fat

Den sista fatdrickaren i Sverige, ja i hela världen, kommer att som Bosse Andersson på bilden och omslagsbilden, vara norrlänning.

Bosse är jämtlänning.

Dricka på fat var från början något som överklassen i 1700-talets Europa ägnade sig åt. När vanligt folk började dricka sitt kaffe på fat ansågs vanan inte längre vara belevad och försvann - utom i Norden - någon gång under 1800-talet.

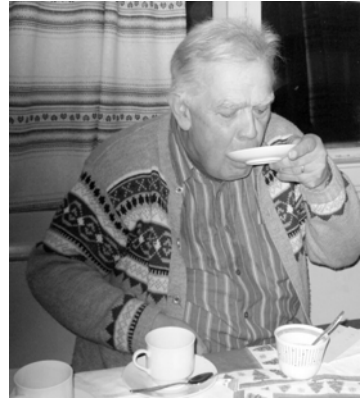
Längst har bruket överlevt i Norrland. Där dricks det fortfarande på fat. Till detta hör också att dricka på bit, men då behövs riktigt bitsocker, snabbbitsocker duger inte.

Det gamla bruket att dricka kaffe på fat och på bit får inte gå förlorat.

Därför bildade några vänner en klubb vars enda syfte är att vid sina träffar dricka kaffe på fat, på bit och spreta med lillfingret, berättar historikern Niklas Ericsson (på Internet).

Vi vill gärna slå ett slag för denna fina sedvänja, prova gärna efter instruktionen till höger.

Åke Westman
(född vid foten av fjället)

Så här gör du:

Ta ett kaffefat som är tillräckligt djupt för att rymma en viss mängd kaffe. Hög handen med fatet fyllt med kaffe. Blås lite på det. Placera sockerbiten mellan tänderna och börja sedan - högt och ogenerat - sörpla.

Kaffevisan av Mauritz Cramær (1818-1848).

Av allt det goda, som man förtär,
bland alla jordiska drycker,
ju kaffetåren den bästa är:
den skingrar människans nycker;
den styrker kroppen, den livar själen,
den känns från hjässan,
ja - ned i hälen!
Hå hå, ja ja!

Slutet för älgarna, forts. från förra numret

Jag minns äventyret med älgarna ganska diffust för jag var bara 8-10 år när det hände. Nedanstående är en summering av ”familjetraditionen” och det jag minns.

Efterhand växte älgarna och aptiten blev allt större. Dom blev också alltmer vilda och vi barn fick stränga tillsägelser att inte gå i närheten eftersom dom blev lynniga och kunde sparkas, vilket är helt naturligt för en stackars instängd älg.

Favoritfödan var rönnkvistar och det gick åt stora mängder - det dröjde många decennier innan rönnbestånden återhämtade sig efter den skattningen.

När fällan vid båthuset blev för liten så flyttades älgarna upp till Högalund, men det var uppenbart att något måste göras.

Kontakter togs med Furuvik, men där var man av någon orsak inte intresserad.

Nästa kandidat blev Hagenbeck i Hamburg men inte heller det genomfördes.

Slutligen bestämdes att älgarna skulle till München Zoo och Algot Eriksson och Gösta Boman åkte med i godsfinkan som skötare.

Resan var lång och obekvämlig men gick bra.

Tyvärr avled älgarna efter en kort tid av mul- och klövsjuka, som dom måste fått i Tyskland eftersom veterinärundersökning mm i Sverige inte hade visat på något fel.

Det blev alltså ett tråkigt slut på ett riktigt äventyr.

Detta är min minnesbild - kanske det finns dom som minns bättre eller vet mera!

Hans Tibell, Lotsholmen

**Söderöns
Hembygdsförening**

Söderöns Hembygdsförening
c/o Hans Tibell
Lotsholmen
742 91 ÖSTHAMMAR
Plusgiro 15 28 61-1

Styrelse

Hans Tibell	70055 el. 08-659 47 75
Viveka Westman	70028 el. 08-15 86 12
Ulla-Britt Jansson	320 31
Christer Mattsson	704 90
Agnetha Eriksson	701 35
Gerd Åbrandt	703 41
Karin Hörner Andersson	700 72

E-post

neisti-2004@telia.com
westsson@comhem.se

xrizter@telia.com

gerd.robban@telia.com
ostsidan@telia.com

Ersättare

Margit Gustavsson	321 18
Margit Bergström	324 64
Anna-Britt Matsson	321 87
Maja Ejdersund	704 61
Conny Wahlgren	215 18 el 070-580 73 66
Hans Gustavsson	416 46

Revisorer

Margaretha Mattsson	321 59
Lage Löwén	702 59

Ersättare

Mats Jorlin	701 62
-------------	--------

Valberedning

Arne Westerberg	700 24
Mats Frylmark	702 10
Patrik Westerberg	700 24

**Ombud för Upplands
Fornminnes- och Hembygds-
förbund**

Ulla-Britt Jansson 320 31

Ersättare

Viveka Westman 700 28